

NORGES HØYESTERETT

Den 22. oktober 2015 avsa Høyesterett dom i

HR-2015-02122-A, (sak nr. 2015/1134), straffesak, anke over dom,

Den offentlige påtalemyndighet

(sjef for Spesialenheten for politisaker
Jan Egil Presthus)

mot

A

(advokat Arne Gunnar Aas)

S T E M M E G I V N I N G :

- (1) Dommer **Bull**: Saken gjelder spørsmålet om en politioverbetjent har opptrådt utilbørlig i forbindelse med en pågrepelse, jf. straffeloven 1902 § 325 første ledd nr. 3.
- (2) Spesialenheten for politisaker utferdiget 1. april 2014 et forelegg på 12 000 kroner mot politioverbetjent A for overtredelse av straffeloven 1902 § 228 første ledd om legemsfornærmelse og § 325 første ledd nr. 3 om utilbørlig opptreden under utførelse av offentlig tjeneste.
- (3) A nektet å godta forelegget. Forelegget trådte dermed i stedet for tiltalebeslutning, jf. straffeprosessloven § 268. Oslo tingrett avsa 14. oktober 2014 dom med slik domsslutning:
 - "1. A, født 00. --- 1958, frifinnes for tiltalens post I.
 2. A, født 00. --- 1958, dømmes for overtredelse av straffeloven § 325 første ledd nr 3 til en bot på 5 000 – femtusen – kroner, subsidiært fengsel i 10 – ti – dager.
 3. Saksomkostninger idømmes ikke."

- (4) A ble altså frifunnet for overtredelse av § 228, men domfelt for overtredelse av § 325 første ledd nr. 3.
- (5) A anket til Borgarting lagmannsrett over domfellelsen, begrenset til lovanvendelsen under skyldspørsmålet. Spesialenheten for politisaker påanket tingrettens bevisbedømmelse under skyldspørsmålet for så vidt gjaldt frifinnelsen for overtredelse av § 228 første ledd.
- (6) Borgarting lagmannsrett avsa 26. mai 2015 dom med slik domsslutning:

"A, født 00. --- 1958, frifinnes."

- (7) A ble dermed frifunnet også for overtredelse av § 325 første ledd nr. 3, om enn under tvil fra lagmannsrettens side. Spesialenheten for politisaker har anket til Høyesterett over denne frifinnelsen. Anken gjelder lovanvendelsen.
- (8) *Jeg er kommet til at anken må tas til følge.*
- (9) Tiltalte, A, er politioverbetjent ved X politikammer med over 30 års tjeneste bak seg. På ettermiddagen tirsdag 14. mai 2013 pågrep han sammen med politibetjent B den 18 år gamle C i nærheten av en bensinstasjon i Oslo. A og B kjørte patrulje sammen og hadde fått en melding om ran av en ansatt på stasjonen. C svarte til beskrivelsen som de hadde fått av gjerningspersonen. Ifølge lagmannsrettens dom satte C seg til motverge under pågripelsen. Hun ble påsatt håndjern av B og ransaket av A. C oppførte seg utagerende og truende. Hun beskyldte blant annet A for å beføle henne. Det er opplyst at hun har ADHD, og at hun den dagen var påvirket av piller i kombinasjon med øl. A og B kjente til at hun bare var 18 år gammel.
- (10) Da C skulle plasseres i politibilen og påsettes bilbelte, bet hun B kraftig i armen. C ble plassert på høyre side i baksetet, mens B satte seg ved siden av henne. A satt i sjåførsetet, foran B. Også inne i politibilen underveis til sentralarresten på Grønland oppførte C seg sterkt utagerende. A ba B om å filme henne med mobiltelefonen for å dokumentere hennes oppførsel. C reagerte negativt på filmingen. Hun beskyldte de to politimennene for å være pedofile og for å skulle bruke opptaket for å "runke" når de kom hjem. Tingretten, som lagmannsretten siterer, beskriver så det som etter hvert utspiller seg på opptaket, slik:

"Hun sier hun blir kvalm av mennesker som B, og ber ham slutte å filme. B svarer ikke, men tiltalte sier: 'Du er så lite fristende og appetittlig at det finnes ikke noe verre'. Etter dette er det en ordveksling primært mellom tiltalte og C. Hun spør hvorfor de da filmer. Tiltalte sier det er for å ha bevis for 'alt det drittet du sier'. Hun sier hun ikke har sagt noe. Tiltalte viser da til straffeloven § 127 og vold mot offentlig tjenestemann, 'Der ligger du tynt an'. Hun spør 'Hva er det jeg har gjort?' Tiltalte og B oppgir at hun har bitt B. Hun svarer 'Han kvelte meg. Hva har det å si? Ikke en dritt fordi dere er politi?' Tiltalte svarer: 'Du er litt uvant med at du ikke har bevisene i sånne saker og du har stilt deg så dårlig.' Hun svarer: 'Skal jeg fortelle deg en ting. Du ...' Tiltalte bryter inn. 'Du må forstå at du gjør ikke noe riktig'. Hun 'Hæ?' Tiltalte: 'Du gjør ingenting riktig. Alt det du har gjort nå er feil'. Hun spør flere ganger hva hun har gjort som er feil. Tiltalte svarer ikke. Etter dette henvender C seg en periode mot B, og ber ham slutte å filme. Noe senere spør hun hvor sekken hennes er. Tiltalte svarer at de kastet den i en søppelbøtte på veien. C spør tiltalte gjentatte ganger om det stemmer. Tiltalte svarer ikke, og hun fyrer seg gradvis opp over det. Etter det reagerer hun nok en gang på

filmingen av henne. Hun begynner så å stange hodet mot sidevinduet og sier hun vil ut. Filmingen avsluttes da."

- (11) Spørsmålet i saken er om tre utsagn fra As side innebærer overtredelse av straffeloven 1902 § 325 første ledd nr. 3. Det gjelder for det første "[d]u er så lite fristende og appetittlig at det finnes ikke noe verre". For det andre gjelder det "[d]u gjør ingenting riktig. Alt det du har gjort nå er feil". For det tredje nevner gjerningsbeskrivelsen i forelegget As svar på Cs spørsmål om hvor sekken hennes var. Han svarte at de hadde kastet sekken hennes i en søppelbøtte. Dette var ikke sant.
- (12) Straffeloven 1902 § 325 første ledd nr. 3 lyder slik:
- "Med Bøder straffes den Embeds- eller Bestillingsmand, der ... under Udførelse af offentlig Tjeneste gjør sig skyldig i utilbørlig Optræden mod nogen."**
- (13) A omfattes av den personkretsen som straffebudet tar sikte på, og de tre aktuelle utsagnene er åpenbart fremsatt forsettlig og under utøvelsen av offentlig tjeneste. Det avgjørende for om utsagnene rammes av § 325 første ledd nr. 3, blir dermed om de utgjør "utilbørlig" opptreden.
- (14) Den 1. oktober 2015 trådte straffeloven 2005 i kraft. Ifølge lovens § 3 er det lovgivningen på tidspunktet for avgjørelsen, ikke lovgivningen på handlingstidspunktet, som skal anvendes dersom dette fører til et gunstigere resultat for den siktede, og lovendringen skyldes et endret syn på hvilke handlinger som bør straffes, eller på bruken av strafferettslige reaksjoner.
- (15) I den nye straffeloven er straffebudene som gjelder feil begått av offentlige tjenestemenn, innrettet på en annen måte enn i den tidligere loven. De tidligere nokså kasuistiske reglene, blant annet § 325, er erstattet av mer generelle bestemmelser. Disse bestemmelsene har til dels et snevrere anvendelsesområde enn de bestemmelsene som de erstatter. Spørsmålet blir om de nye bestemmelsene rammer de utsagnene som er grunnlaget for forelegget, og om bestemmelsene i så fall medfører et lavere straffenivå enn tidligere.
- (16) I straffeloven 2005 § 171 om "tjenestefeil" heter det:
- "Med bot eller fengsel inntil 2 år straffes den som utøver eller bistår ved utøving av offentlig myndighet, og grovt bryter sin tjenesteplikt."**
- (17) Paragraf § 172 rammer "grovt uaktsom tjenestefeil" uten nærmere presisering av gjerningsinnholdet, med en strafferamme på fengsel i inntil ett år. Det følger av spesialmotivene til § 172, Ot.prp. nr. 8 (2007–2008) side 338, at forskjellen på § 171 og § 172 er skyldkravet – fortsett i § 171 og grov uaktsomhet i § 172. Det objektive gjerningsinnholdet er det samme. Ettersom A har opptrådt forsettlig, er det § 171 som er den aktuelle bestemmelsen.
- (18) Som jeg skal komme tilbake til, utgjør As utsagn overtredelse av politiinstruksen. Det er dermed ikke tvil om at vilkåret i § 171 om brudd på en tjenesteplikt er oppfylt i dette tilfellet. Det gjenstående spørsmålet blir da om As utsagn utgjør et "grovt" brudd. Avgjørende for valget mellom gammel og ny straffelov blir følgelig om dette vilkåret

innebærer en høyere terskel for å anse den type handling det her er tale om som straffbar, enn det som følger av vilkåret "utilbørlig" i straffeloven 1902 § 325 første ledd nr. 3.

- (19) Den høyere strafferammen – inntil to års fengsel i straffeloven 2005 § 171 mot bare bøter i straffeloven 1902 § 325 – må ses på bakgrunn av at § 171 ikke bare erstatter den tidligere § 325, men også bestemmelser som for eksempel straffeloven 1902 § 122, som hadde en strafferamme på inntil tre års fengsel. Strafferammen i den nye bestemmelsen innebærer dermed ikke et signal om en høyere straffbarhetsterskel i forhold til § 325. Heller ikke forarbeidene til § 171 tyder på at terskelen for det som er straffbart, skal være høyere enn tidligere for den type handlinger som ble rammet av § 325 første ledd nr. 3. Som jeg kommer tilbake til, ligger terskelen for å anse noe som "utilbørlig", allerede høyt.
- (20) Det er heller ikke holdepunkter for at straffeloven 2005 § 171 innebærer at handlinger som også falt inn under straffeloven 1902 § 325 første ledd nr. 3, skal straffes mildere enn tidligere.
- (21) As forhold skal følgelig bedømmes etter straffeloven 1902 § 325 første ledd nr. 3. Det gjenstående spørsmålet er som nevnt om utsagnene som han er tiltalt for, utgjør "utilbørlig opptreden" overfor C.
- (22) Vurderingen må skje med utgangspunkt i det syn som til enhver tid råder i samfunnet, på hva som er akseptabel opptreden fra politiets side. Det må legges til grunn at både generelt i samfunnet og internt i politiet har man fått et strengere syn på dette i løpet av de siste tiårene.
- (23) Det betyr imidlertid ikke at all opptreden fra politiets side som ut fra samtidens syn er kritikkverdig, også skal anses å være "utilbørlig" i lovens forstand og dermed straffbar. I Rt. 1995 side 1195 ble det i tilknytning til § 325 første ledd nr. 3 uttalt følgende på side 1196 om dette:
- "Ut fra rettspraksis og teori knyttet til beslektede straffebestemmelser må det legges til grunn at det skal ganske mye til før en kritikkverdig opptreden anses som utilbørlig. I en høyesterettsdom i Rt. 1985 side 621 heter det om forståelsen av uttrykket 'utilbørligt Forhold' fra en tjenestemann i straffeloven § 127 annet ledd:**
- 'Selv om politimennenes opptreden eventuelt måtte betegnes som uheldig eller kritikkverdig ... er dette ikke tilstrekkelig til å bringe straffeloven § 127 annet ledd til anvendelse. Denne bestemmelse krever at det må foreligge et utilbørlig forhold, og dette er noe mer enn at en situasjon er feilbedømt eller at man med en større grad av smidighet kunne ha unngått å sette saken på spissen.'**
- Både i Bratholm og Matningsdals kommentarutgave til straffeloven og i Karnov er det vist til denne dommen og uttalt at 'utilbørligt Forhold' fra en tjenestemann i § 127 annet ledd er 'et relativt strengt vilkår'."**
- (24) Dette er jeg enig i. Politifolk står ofte overfor pressede eller uoversiktlige situasjoner uten tid til rolig overveielse. Selv om de er trent nettopp for slike situasjoner, må det være adskillig rom for uheldig skjønn og feilvurderinger ved valg av handlemåte og virkemidler, uten at det skal medføre straffansvar. Er situasjonen under kontroll, vil på den annen side kravene skjerpes. Det er de kvalifiserte brudd på normene som gjelder for tjenesten, som rammes av straffeloven.

- (25) Ved den konkrete vurderingen tar jeg utgangspunkt i at A klart brøt politiinstruksen. Instruksens § 5-2 første til tredje ledd lyder slik:

"I tjenesten skal en politimann opptre med den ro og beherskelse som situasjonen krever.

En politimann må ikke la seg provosere ved motstand eller fornærmelser. Uten en rolig opptreden kan han ikke opprettholde sin autoritet og vente nødvendig bistand og støtte fra den besindige del av publikum.

Under tjenesteutførelsen er det ikke tillatt å bruke sårende eller andre upassende uttrykk. Likeså er alle slags skjellsord forbudt."

- (26) Videre utgjør den usanne påstanden om at Cs sekk var kastet, overtredelse av instruksens § 3-1 fjerde ledd, der det heter at "[u]nder tjenesteutførelsen skal politimannen være sannferdig, saklig og upartisk".
- (27) Dette er bestemmelser som alle politifolk må forutsettes å være godt kjent med, og som etter mitt syn gir uttrykk for grunnleggende forventninger som samfunnet har til politiet både når politiet opptrer i det offentlige rom og ellers.
- (28) Som det har fremgått, er det imidlertid ingen automatikk i at brudd selv på sentrale normer for korrekt opptreden fra politiets side skal være straffbare. Det må foretas en nærmere vurdering av handlingenes grovhet.
- (29) As utsagn til C om at "[d]u er så lite fristende og appetittlig at det finnes ikke noe verre" var sjikanøst og fremsatt overfor en ung jente i åpenbar ubalanse. Det var rett nok et svar på Cs provoserende utsagn om hva hun mente politimennene skulle bruke opptaket til. Men som fremhevet i Rt. 1984 side 581, stilles det særlige krav til politifolks evne til å vise selvbeherskelse når de utsettes for en provokasjon i forbindelse med tjenesteutførelsen.
- (30) Sett i sammenheng med det første utsagnet fremstår det andre utsagnet om at "[d]u gjør ingenting riktig. Alt det du har gjort nå, er feil", som fortsatt trakassering av C.
- (31) Det tredje utsagnet, om at de hadde kastet Cs sekk i en søppelbøtte, kan vanskelig karakteriseres som annet enn en løgn uten annen funksjon enn å gjøre C enda mer oppjaget.
- (32) Selv om C var aggressiv og utagerende, hadde politifolkene situasjonen under kontroll. Hun var påsatt håndjern og plassert inne i en politibil med bilbelte på. Situasjonen var altså hverken uoversiktlig eller spesielt vanskelig, og det var ikke nødvendig for A å gjøre slike raske og sammensatte avveininger som polititjenesten ellers kan kreve. Hans utsagn ble fremsatt over tid og uten at det var noe tjenstlig behov for det. Tvert om har de tidligere instansene lagt til grunn at As uttalelser kom for å "ta igjen" overfor C, og at "de bidro til en unødvendig eskalering av den vanskelige og konfliktfylte situasjonen i bilen".
- (33) Etter mitt syn var As opptreden utilbørlig og rammes av § 325 første ledd nr. 3.
- (34) A har vært innkalt til den muntlige forhandlingen i Høyesterett og har ikke motsatt seg at Høyesterett avsier fellende dom dersom Høyesterett skulle mene at de aktuelle utsagnene utgjør overtredelse av § 325 første ledd nr. 3.

- (35) Påtalemyndigheten har nedlagt påstand om en bot på 5 000 kroner, subsidiært fengsel i ti dager, tilsvarende tingrettens dom. Jeg mener dette er en riktig reaksjon i dette tilfellet og stemmer for denne

D O M :

Tingrettens dom, domsslutningen punkt 2, stadfestes.

- (36) Dommer **Arntzen:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (37) Dommer **Kallerud:** Likeså.
- (38) Dommer **Bårdsen:** Likeså.
- (39) Dommer **Øie:** Likeså.
- (40) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

Tingrettens dom, domsslutningen punkt 2, stadfestes.

Riktig utskrift bekreftes: